

Отримано: 23.03.2024

Прорецензовано: 27.03.2024

Прийнято до друку: 29.03.2024

e-mail: g.vas.sam@gmail.com

DOI: 10.25264/2409-6806-2024-35-71-78

Самоїленко Г. Дослідник українського кобзарства Олександр Малинка – випускник Історико-філологічного інституту князя Безбородька в Ніжині. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». Острог, 2024. Вип. 35. С. 71–78.

УДК 94:[780.614.1:378.4(477.51)(092)]

Григорій Самоїленко

ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКОГО КОБЗАРСТВА ОЛЕКСАНДР МАЛИНКА – ВИПУСКНИК ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ КНЯЗЯ БЕЗБОРОДЬКА В НІЖИНІ

У цьому дослідженні звернена увага на науковий доробок відомого українського дослідника усної народної творчості О. Малинки, наповненість їх матеріалом, що торкається життя й творчості народних співців, умов їхнього навчання у різних кобзарів, бандуристів та лірників, які передавали свої вміння гри на інструментах та традиції відповідного співу різножанрових пісень. Підкреслено, що саме діяльність О. Малинки сприяла тому, що в історії української культури залишилося чимало імен знаменитих кобзарів, бандуристів та лірників.

Ключові слова: усна народна творчість, сліпі співаки, кобзарі, бандуристи, лірники, репертуар, думи, псалми, побутові пісні, О. Малинка, Ніжинська вища школа.

Hryhorii Samoilenko

THE INVESTIGATOR OF UKRAINIAN KOBZAR ART OLEKSANDR MALYNKA, THE GRADUATE OF COUNT BEZBORODKO HISTORICAL PHILOLOGICAL INSTITUTE IN NIZHYN

The author analyzes scientific heritage of a prominent Ukrainian investigator of folk lore Oleksandr Malynka, who studied the corresponding material at Count Bezborodko Historical Philological Institute under the supervision of professors M. I. Sokolov, M. N. Speranskyi, V. I. Rezanov, who helped the young scientist to publish series of papers about kobzars, bandurysts and lirnyks at the end of the 19th – the beginning of the 20th c. These papers are analyzed by the author. The attention is drawn to the specificity of O. Malynka's works, which are characterized by the richness of material, concerning life and creativity of folk singers, conditions of their studying by different kobzars, bandurysts and lirnyks, which passed their skills of playing various instruments and transmitted traditions of corresponding singing of multi-genre songs. O. Malynka also explored the differences between a kobzar and a lyre player, which was primarily determined by the genre-filled repertoire of songs. Special attention is drawn to O. Malynka's interest to ancient historical songs (dumas), which were the real pearl of kobzars and bandurysts repertoire and which gradually begin to vanish from repertoire of young singers, and it is explained by the change of epochs and departure of old musicians from life. The article reveals the presence of female performance on the bandura, which was a new phenomenon in Ukrainian musical culture for that era. The appearance of songs about Taras Shevchenko and Shevchenko's poems from «Kobzar» in the repertoire of some bandurysts is also taken into account. It is underlined that O. Malynka's activity contributed to the fact that names of many kobzars, bandurysts and lirnyks remained in the history of Ukrainian culture.

Keywords: folk lore, blind singers, kobzars, bandurysts and lirnyks, repertoire, historical songs, psalms, household songs, O. Malynka, Nizhyn Higher School.

Ніжинська вища школа у XIX – на початку XX ст., поруч із Харківським та Київським університетами, посідала помітне місце не лише на освітянській ниві, а й на науковій. Наявність Історико-філологічного товариства при Інституті князя Безбородька, а також видання освітянських та наукових збірників, що торкалися досліджуваних науковцями тем, допомагала їм захищати дисертації і просуватися по службових сходах вище. Серед відомих наукових видань після «Известий...» були «Вестник славянства» та «Сборник Историко-филологического общества при Институте князя Безбородка в Нежине», де друкувалися дослідження інститутських науковців, які сприяли формуванню у навчальному закладі наукових шкіл – історичної і філологічної, представлених знаними

у науці іменами професорів, майбутніх академіків: філологи М. О. Лавровський, П. В. Нікітін, М. Н. Сперанський та членів-кореспондентів Академії наук: Р. Ф. Брандт, А. С. Будилович, Г. А. Ільїнський, В. І. Рєзанов, професори: І. І. Іванов, В. В. Качановський тощо, а також історики, професори М. Я. Арістов, М. М. Бережков, В. Г. Ляскоронський, П. І. Люперсолський, О. І. Покровський, І. Г. Турцевич та член-кореспондент Барселонської Королівської Академії наук і мистецтв В. К. Піскорський та інші [9, с. 117-156; 10]. Усе це спонукало студентську молодь до наукової роботи, яка була пов'язана не лише з теоретичним осмисленням окремих наукових тем, а й збиранням українського історичного, мовного та фольклорного місцевого матеріалу з їхнім подальшим його опрацюванням і публікацією в інститутських збірниках та загальнодержавній періодиці. У формуванні студентів-науковців філологічного спрямування визначальну роль відіграли професори Інституту М. Н. Сперанський, В. І. Рєзанов, М. І. Соколов та інші. Серед студентів випускників цього часу вирізнялися майбутні академіки: дослідник білорусознавства Ю. Ф. Карський, слов'янознавства М. С. Державін, професори, засновники та реформатори ерзянської (мордовської) мови А. П. Рябов, естонської мови Й. Айвік, інгуської – філологи та фольклористи Чах Ахрієв, етнограф і краєзнавець Асланбек Базаркін, дослідники української мови та літератури, а також народної творчості В. В. Данилов, Р. М. Волков, І. Н. Капустянський, П. К. Волинський та інші.

Метою статті є розкриття активної участі у дослідженні кобзарства випускника Ніжинської вищої школи Олександра Малинки, діяльність якого була тісно пов'язана з вивченням етнографії та фольклористики України, але, на жаль, недостатньо вивчена.

Етнограф і фольклорист *Олександр Никифорович Малинка* (1865–1941) походив із великої козацької родини (було семеро дітей). Його батько, священник, намагався дати своїм дітям освіту і прилаштувати їх не в духовні, а у світські навчальні заклади, хоча у цьому напрямку були великі матеріальні труднощі. Олександр Малинці все ж пощастило, оскільки на його шляху зустрілася землячка Людмила Платонівна, сестра генерала Леоніда Рудановського, який свого часу закінчив Гімназію вищих наук князя Безбородька, а вийшовши на пенсію, заснував у класичній чоловічій гімназії, що існувала при Історико-філологічному інституті князя Безбородька на честь свого батька-педагога Платона Йосиповича стипендію [8, с. 91-95]. Саме Людмила Платонівна, яка проживала в Ніжині, і посприяла в отриманні цієї стипендії Олександром Малинкою як кращим учнем гімназії. 100 рублів сріблом – це на той час була суттєва допомога юнакові з не дуже забезпеченої сім'ї.

У 1885 р. О. Малинка закінчив Ніжинську класичну гімназію і вступив до Санкт-Петербурзького Історико-філологічного інституту, але тяжкий клімат і матеріальна скрута не дали можливості йому там навчатися, і він повернувся з переводом на другий курс до Ніжинського Історико-філологічного інституту князя Безбородька 1886 р. на словесне відділення. В інституті лекції з слов'янської філології, російської словесності, фольклору читав професор Матвій Іванович Соколов, і Олександр Малинка проявив особливий інтерес до його предметів, особливо до останнього.

Юнак виріс у своєрідному краї – селі Мрин, яке славалося своїми давніми легендами та переказами, які й почав записувати Олександр. Ними він поділився зі своїм професором М. І. Соколовим і запропонував йому організувати етнографічний гурток. Підтримка професора сприяла тому, що на засіданнях члени гуртка ділилися своїми роздумами про знайдені предмети та записані ними фольклорні матеріали: пісні, легенди, перекази тощо. До речі, два сини професора М. Соколова – Борис і Юрій, які почали навчатися у Ніжині, згодом стали відомими етнографами та фольклористами. А коли професора перевели до Московського університету, то О. Малинка продовжував з ним підтримувати зв'язки і безпосередньо налагодив взаємини з Московським товариством шанувальників природознавства, антропології та етнографії.

Ще під час свого навчання у Ніжинському Історико-філологічному інституті князя Безбородька у 1886–1890-х роках Олександр Малинка здійснив декілька публікацій по темі кобзарства, яка його захопила як дослідника. У XIX столітті ще славилися ніжинські ярмарки, на яких бували сліпі кобзарі, які гуртувалися біля храмів міста. О. Малинка згадував, як і він на місцевих базарах і ярмарках слухав у 1889 р. кобзаря Прокопа Дуба (Дубенка Прокопа Михайловича (1841(1844) – 1903)), і записав від нього декілька творів. І ці зустрічі з кобзарем, розповіді про його життя і лягли в основу першого дослідження О. Малинки «Прокоп Дуб, перехідний тип кобзаря», яке було опубліковане у журналі «Етнографическое обозрение» (1892, кн. 12) [6].

У цій статті молодий дослідник намагається з'ясувати різницю між кобзарем і лірником, з творчістю яких він познайомився на ніжинських ярмарках. Однією з таких відмінностей торкалася

жанрової наповненості піснями репертуару. Кобзар, зазначав дослідник, – це епічний співець, а тому співає, крім духовних та побутових пісень, ще й героїко-епічні, історичні думи. А цього немає у лірників [6, с. 164].

Друга відмінність полягала у виконанні творів сліпцями, самому співі. Лірники зазвичай співали крикливим, гугнявим голосом, а кобзарі відзначалися більш природним, мелодійним виконанням пісень. І навіть при зміні інструментів голосове виконання залишалося незмінним [6, с. 165]. І цей експеримент провів О. Малинка з кобзарем Прокопом Дубом та лірником Никоном Кожухівським.

Молодий дослідник, зустрічаючись із кобзарем Іваном Крюковським, довідався і ще про одну специфічну особливість кобзарського життя – про зміну слухача. Якщо раніше була група слухачів, яка просила кобзаря чи бандуриста проспівати старі козацькі історичні пісні, думи, які зачіпали їхню душу і вони, навіть, плакали під час співу сліпого кобзаря, то в останній час слухачі просили виконати веселі, жартівливі, побутові пісні. А це привело до того, що молоді кобзарі почали забувати історичні пісні і вже не могли їх проспівати, а лірники і взагалі не знали, бо більше турбувалися про такий репертуар, який би їм приносив заробіток [6, с. 165-166].

Після закінчення у 1890 р. Ніжинської вищої школи О. Малинка отримав направлення працювати до Київської гімназії, а згодом його перевели до Черкаської гімназії, а ще через деякий час призначили в Острозьку прогімназію. І скрізь, де б не працював Олександр Малинка, поруч з викладацькою роботою він продовжував цікавитися усною народною творчістю і співом кобзарів та лірників. І слідом за першою публікацією в журналі «Киевская старина» з'явилися ще три його статті про кобзарів.

У 1893 р. Олександр Малинка опублікував статтю під назвою «Кобзар Петро Гарасько і лірник Максим Прищенко» [2], у вступній частині якої він нагадує про свою попередню статтю, присвячену Прокопу Чубу (Дубу), що з'явилася в «Этнографических обозрениях». Її зміст був пов'язаний із проблемою з'ясування відмінностей кобзаря і лірника, про які ми вже говорили вище, зокрема й самої манери виконання пісень.

Зустрічі Олександра Малинки після Прокопа Дуба з іншими кобзарями, лірниками дали можливість дослідникові довідатися про деякі біографічні дані та про їхній репертуар. Ці короткі біографічні довідки дуже чіткі і конкретні. Так, з вищеназваної статті ми довідуємося, що Петро Гарасько був родом із села Козари Козелецького повіту, осліп під час холери, що зачепила і їх село. Йому не змогли допомогти навіть лікарі. Так він і залишився сліпим [2, с. 441]. Коли Петро підріс, батько відправив сина на навчання у село Мокіївку до кобзаря Прокопа Чуба (Дуба) вчитися грати на кобзі безкоштовно. Пан-отець чітко визначив своєму учневі репертуар. Тож, коли дослідник зустрівся з Петром Гараськом, то останній зміг продемонструвати в основному побутові пісні: «Про дворянку», «Тещу», «Чечотку»; псалми: «Про Петра і Павла», «Про Василя», «Миколая» (із трьох варіантів псалма – один), «Пресвятая Діва», «Про Лазаря» і «Сон Богородиці» [2, с. 442]. Це пісні, які входили до репертуару самого Прокопа Чуба (Дуба) і які опублікував у своїй першій статті О. Малинка. Дві нових пісні «Про Петра і Павла» та «Лазар» дослідник публікує у своїй статті як додаток до неї, не даючи ніякої до них характеристики [2, с. 442-445]. Кобзар же Петро Гарасько, проспівавши якусь псалму, звертався до своїх слухачів з повчальним словом [2, с. 444-445].

Перед розповіддю про лірника ж Максима Даниловича Прищенка, який мав уже понад 50 років, був родом із села Білогородка Київського повіту і з лірою ходив уже років 20, пройшовши школу гри у майстра Герасима Ницького. Олександр Малинка засвідчує, що в репертуарі кобзарів дуже рідко зустрічається жанр думи, а у лірників він зовсім відсутній [2, с. 445]. Проте під час зустрічі у Києві наступного року з лірником М. Прищенком дослідник почув він нього думу «Про осаду турками Почаївської лаври». Це було незвичайно. Правда, лірник називає цей твір псалмом [2, с. 445]. І дійсно, він більше нагадує цей жанр, хоч проникнутий історичними проявами і є оригінальною народною історичною піснею. Тож О. Малинка і надрукував її наприкінці статті під назвою «Про Матір Божу Почаївську, як турки Почаїв розбивали» [2, с. 445-446]. При цьому дослідник вказує, що цей твір співається тужливо:

И зійшла зоря вечорявая,
Над Почаєвим стала.
Ой вийшло, вийшло військо турецьке
Як та темная хмара.
Турки з татарами в город вступають

Почаєв воювати;
Матір Божа Почаєвська
Будить нас ратовати.
Ивов Железов с келії вийшов
Слезами умливає:
«Ой ратуй, ратуй, Божия Матир
Почаєв загибає!»
А Матір Божа єму відповідає:
«Ой не плач, не плач, Ивов Железов
Почаєв не загине:
Мусимо стати, чудо показати.
Почаєв ратовати». [2, с. 445]

Прочитавши повністю цю думу, О. Малинка подає роз'яснення, що вона присвячена часу польсько-турецької війни, коли турки захопили частину Західної України, яка була тоді під владою поляків. У 1675 р. турки підступили до Почаївського монастиря й ігумен Іов Желізо (у думі Ивов Железов, у миру Іоанн) з Божою Матір'ю з'явилися з молитвою на покрівлі великої церкви Пресвятої Трійці і турки не змогли оволодіти обителлю, завдяки молитві і благородному заступництву Пресвятої Богородиці [2, с. 446-447].

Аналізуючи репертуар М. Прищенка, О. Малинка відзначав, що лірник співав також псалми про Миколая, Спасителя та пісні про «Дворянку», «Тещу», «Біду» [2, с. 445]. І дві із них: «Дворянку» [2, с. 447-449] та «Біду» дослідник подає в додатку [2, с. 449-450]. Обидві пісні досить великі за об'ємом, перша має 110 рядків, а друга – 75. Таким чином, О. Малинка познайомив читачів «Киевской старины» ще з двома співцями, які мали майже типовий для всіх інших лірників репертуар з деяким вкрапленням до нього нових пісень.

Наступна стаття О. Малинки «Лірник Євдоким Микитович Мокровіз» [5] за своєю структурою нагадувала попередню, хоча була наповнена багатьма новими фактами, що торкалися навчання і специфіки засвоєння репертуару. На її початку автор подає відомості про Євдокима Мокровіза, який народився в селі Сивки Острозького повіту Уніївської волості близько 1859 р., хоча виглядав він значно старшим своїх літ. Осліп він у 10 років від віспи, а тому батько його через 5 років віддав у місто Ямпіль вчитися до лірника Леонтія Михалевича, старого років 60, який робив ліри і брав до себе сліпих хлопців у науку. Одночасно з Євдокимом у нього навчалися ще 4 хлопчики: Архип Спичка, Андрій, Іван і Павло. За 1 рік і 2 місяці майстру за науку Євдокима батько заплатив 20 р. [5, с. 434].

Леонтій Михалевич до навчання сліпих хлопців відносився відповідально. Він навчив Євдокима не лише грати на лірі, а й виконувати 14 псалмів, серед них: «П'ятницю», «Лазаря», «Про страшний суд», «Миколая», «Спасителя», «Про Адама», «Про Почаївську Божу Матір», «Про Івана Богослова», «Про святих Петра і Павла» та інші, а також різні пісні: «Про панщину», «Про біду», «Сирітку», «Тещу» тощо [5, с. 434].

Перелік цих творів засвідчує, що молодий виконавець, завдяки своєму майстрові-вчителю, забезпечував на перших порах собі заробіток. А наступне поповнення репертуару уже залежало від самого співця.

Олександр Малинка в подальшому уточнює біографічні відомості про співця Євдокима Мокровіза, сповіщаючи про його майбутнє одруження, дружину, яка народила семеро дітей, яких доглядала сама разом з маленьким господарством. А у цей час Євдоким разом зі старшою дочкою Настею ходив заробляти своїм співом та грою на лірі кусень хліба [5, с. 434].

Коли у 1892 р. Олександра Малинку перевели працювати в Острозьку шестикласну прогімназію, то він тут зустрівся з лірником Євдокимом Мокровізом. Знайомство було своєрідним, холодним, і це пояснювалося попередньою недоброзичливістю деяких осіб до лірника, про що й розповів він при знайомстві з педагогом, тож цього разу лірник охоче проспівав йому весь свій репертуар пісень [5, с. 435].

Спілкування Олександра Малинки із лірником переросло у творчі взаємини. Дослідник поділився своїми знаннями дум та пісень, які чув від інших кобзарів та лірників. І тут Олександр Никифорович помітив одну важливу деталь спілкування: коли він виконував думи, то на сліпого співця вони не справили жодного враження. І це підтвердило попереднє спостереження дослідника, яке він провів раніше, виявивши, що лірники не знають дум і до них не звикли, а шукають інший для заробітку

репертуар, та й вони жили вже в іншу епоху, відмінну від тієї, коли звучали героїчні пісні та думи. Але і на цей раз сліпий Євдоким все ж їх слухав з великою увагою. А коли Олександр Малинка проспівав деякі пісні, то він прийшов у захоплення, особливо йому сподобалися пісні «Про Хому й Ярему» та «Про вдову». І він попросив останню повторити у присутності дочки Насті, яка швидше запам'ятовувала текст [5, с. 435].

А від лірника О. Малинка цього разу записав його пісні: «Про Почаївську Божу Матір» (29 рядків), «Про Миколая» (27), «Про Гаврила» (22), «Про Спасителя» (27), «Про Василя» (20), «Про Олексія, Божого чоловіка» (49), «Про святих Петра і Павла, як Господь і вони ходили по землі» (33), «Про Адама святого пісня» (19), «Страшний суд» (27), «Понеділок святий» (про сина блудячого) (50), «Про сирітку» (36), «Про панщину» (24) [5, с. 435-444].

Як бачимо, перераховані твори із репертуару Євдокима Мокровіза переважно невеликі за обсягом, але вони насичені глибоким змістом. Тема гріха і його покарання пронизує більшість віршів і лише пісня «Про Почаївську Божу Матір» торкається героїчної боротьби проти турків, які прийшли брати в рабство українців, що стали проти своїх ворогів. І цю народну боротьбу освячує Божа Матір:

Зійшла зоря вечорява
Над Почаєвом стала;
Вийшло військо турецькоє,
Як чорная хмара.
Єсть то військо – єсть то турки.
Стали воювати,
Почаєв руйнувати.
Дозналася Пресвята Діва,
Вийшла, на іконі стала,
Чудо показала:
Куди вертала,
Турків побивала [5, с. 436].

Ця пісня була близька до народних історичних дум про славу і важку боротьбу українського народу за свою незалежність проти турків і про місце у цій боротьбі святих та заступницьких ікон, серед них і Почаївської Божої Матері. Пісня ж «Про панщину» [5, с. 444] проникнута соціальною спрямованістю.

Наступна стаття О. Малинки «Лірник Андрій Корнієнко» [4] зовсім невеличка за розміром, і вона носить більш інформаційний характер, розповідаючи про 30-літнього лірника із Василькова, який у 10-літньому віці, як і його попередник Євдоким Мокровіз осліп від віспи. Навчався у Білій Церкві у лірника-сліпця Омеляна Адамовича Шевченка протягом 3 років, допомагаючи йому по господарству. У вчителя-лірника разом з Андрієм Корнієнком навчалися гри на лірі та пісень також Дмитро та Микола Пустовитенки із села Яблунівки Васильківського повіту. Омелян Шевченко був одружений, мав 5-річну дочку, ось і всі короткі відомості про життя лірника [4, с. 59]. Дослідник більше звертав увагу на репертуар 30-літнього співця. Зустріч з ним відбулася у Києві улітку 1894 р. О. Малинка не лише прослухав його репертуар, а й записав деякі із його творів. Лірник Андрій Корнієнко продемонстрував в основному побутові й духовні пісні, які часто зустрічалися в репертуарі й інших лірників: «Біда», «Теща», «Сирітка», «П'яниця», «Про Соцького», «Про Почаївську Божу Матір», «Миколай», «Про спасителя», «Варвара», «Лазар», «Олексій», «Страшний суд» [4, с. 59].

Серед оригінальних і неповторних у інших лірників О. Малинка для публікації взяв у Андрія Корнієнка пісні «Соцький» (28 рядків), «П'яниця» (50), «Страшний суд» (53), «Варвара» (50), «Про Олексія» (9) [4, с. 60]. Усі ці пісні були близькі до соціально-побутових та молитовних. Пісня про святу Варвару була популярною, бо на Чернігівщині та Київщині цю святу особливо шанували і у храмах проводили спеціальні служби на її честь. Саме через це і виділив дослідник цю псалму із репертуару лірника Андрія Корнієнка.

Усе нові й нові публікації О. Малинки розширювали коло кобзарів та лірників, зокрема стаття про Ананія Гоминюка [3]. Останньою працею дослідника, яка торкалася нашої теми, була стаття «Кобзарі С. Власко та Д. Симоненко й лірник А. Іваницький; їхній репертуар», опублікована у збірнику «Первісне громадянство та його пережитки на Україні» [7]. За своєю будовою вона нагадує попередні публікації про кобзарів та лірників, що були опубліковані в «Киевской старине», але стаття все ж дещо відрізняється за змістом. У ній перед відомостями про кобзарів іде авторське звернення,

узяті із збірника «Українські народні думи», у якому висловлено бажання, щоб теперішнє видання заохотило дослідників й до нових записів, узятих від ще існуючих кобзарів, показавши, що й нові варіанти, записані з потрібною досконалістю, можуть мати велике значення.

У підрозділі, присвяченому молодому кобзареві *Семену Сидоровичу Власку*, Олександр Малинка спершу розповідає про життєву долю його учителя сліпого кобзаря Павла Кулика, який на 84 році помер перед Великим постом у 1928 р. від простуди у своїй хаті у передмісті Сосниці. П. Кулик мав 2 хати, у одній із них проживав сам із сім'єю, а другу здавав сліпцям за 1 карбованець у місяць. У кобзаря першу дружину вбили. З нею він мав дочку Дуню 12 років, а від другої жінки – Дашу 5 років. Землю обробляли сусіди за гроші, а після його смерті дітьми й господарством опікувався Сорока. Обидві бандури старого кобзаря залишилися у дітей [7, с. 105]. Свого часу Павло Кулик був досить відомим в Україні кобзарем, виступав у Києві на концертах народної музики, що влаштовувала Етнографічна комісія УАН. Замітка про П. В. Кулика була розміщена раніше у «Етнографічному віснику» [1].

Після цієї своєрідної довідки О. Малинка зупиняється на розповіді про свого основного персонажа – кобзаря Семена Власка, з яким зустрічався улітку 1928 р. Це був ще досить молодий бандурист, який служив раніше поводитирем у Павла Кулика і лише після його смерті ходив уже самостійно. Сам він родом був із села Кудровці Сосницького повіту, мав батьків, братів і сестер, які працювали на 8 десятинах землі. Сам він був 1904 р. народження, змалку служив у наймах, застудився, з'явилася золотуха, а га очак більма. Хлопець осліп і повернувся додому. Батько піклувався про сина і добився, що з одного ока зняли більмо [7, с. 105].

Сліпий кобзар Павло Кулик, який зайшов до їхнього села, шукав собі хлопця-поводиря. І Семен погодився піти до нього у найми за відповідну оплату. Він уже вмів грати на гармошці і на бубні, а в Кулика вчився грати на бандурі протягом 3 років безкоштовно. Усе, що заробляв Семен, він мав віддавати пану-отцеві [7, с. 105].

Після смерті П. Кулика Семен почав ходити сам, одружився з жінкою, яка мала хлопчика, у них ще народилася дівчинка. Бандурист мав десятину землі й ніякого господарства. Тож улітку Семен разом із дружиною, яка гарно співала, та дітьми йшли до Києва заробляти гроші. За літо назбирували карбованців 200, що давало їм можливість жити взимку вдома, інколи граючи на весіллях чи інших святкових зібраннях. Дружина Семена вивчилася грати на бандурі й при зустрічі з О. Малинкою, сміючись, сказала: «Ось і буде у нас перша жінка-кобзарка» [7, с. 106].

Саме ця заява дружини Семена дала можливість О. Малинці розповісти у статті про жінок-бандуристок. Він називає тут дочку Терешка Пархоменка, а також жінку із села Високого, що на Чернігівщині, яка співала і грала на бандурі, але не ходила просити милостині, бо була у своєму домі господинею, і О. Малинка з нею безпосередньо познайомився і дуже тепло відгукувався про її співи та гру [7, с. 106].

Як бачимо, по ходу розповіді про бандуриста Власка дослідник зачепив і декілька цікавих актуальних проблем, що торкалися життя сліпих співців. Слід згадати й про одне цікаве зауваження, яке промайнуло у розмові О. Малинки і Семена Власка, який сповістив, що він знав раніше спеціальну давню мову кобзарів і лірників – «лейбівську (лебійську)» мову, говорив нею ще з Павлом Куликом [7, с. 106]. Але ця засекречена мова, якою користувалися сліпі співці ще з далеких часів, уже почала виходити із вжитку, і молоді співаки про неї і забули.

У своїй статті О. Малинка детально зупиняється на репертуарі Семена Власка, який виявився досить великим (253 назви пісень). Це в основному думи, серед них про трьох братів, а також історичні пісні (про Саву Чалого, Морозенка, Байду, Нечая, Голоту, Бондарівну, Кармелюка, «Не гаразд запорожці...»), побутові та сатиричні пісні («Про сестру та брата», «Стоїть явір над водою», «Хома та Ярема», «Попада», «Дворянка», «Міщанка», «Теща», «Кисіль», «Соцький», «Гарбуз білий»), частівки [7, с. 106].

Уважно придивившись до репертуару, можна відмітити, що багато нового і неповторного було серед історичних пісень, а серед побутових та сатиричних чимало знайомих, що було й характерним для інших сліпих співців. Із псалмів Семен Власко знав лише «Про Почаївську Божу Матір» («Ой зійшла зоря...»). Почав співати бандурист і пісні про Тараса Шевченка («Зійшов місяць», «На високій дуже кручі»), а також деякі твори поета: «Б'ють пороги», «Тополя», «Сидить кобзар на розпутті», «Залізник», «Було колись на Україні». Усі ці твори бандурист брав із «Кобзаря», який перейшов

йому від пан-отця старого Кулика. Це вже нове у репертуарі бандуриста і, очевидно, воно нав'язно самим уже життям та й потребою слухачів [7, с. 106].

Із репертуару Семена Власка О. Малинка записав і надрукував як додаток до статті 23 пісні: це «Про трьох братів Азовських», «Козацька пісня про Саву Чалого», «Про Нечая», «Байда», «Кармелюк», «Голота», «Чайка», «Про сестру та брата», а також побутові пісні «Ой не ходи, Грицю», «У сусіда хата біла», «Ой продала дівчина», а також біля 10 сатиричних, значна частина яких повторюється у репертуарі інших кобзарів та лірників [7, с. 107-122].

Ця стаття цікава не лише інформацією про бандуриста Семена Власка, а й своїми вкрапленнями відомостей по ходу розповіді про інших співців та виконавців: Левка Ступака із Овдіївки Конотопської округи; Корнійвського, учня Семена, із села Корюківка Конотопської округи (який сам не співає, а грає. «От грає, так грає! Що хоче заграє»); кобзаря Савки, 95 років, із Зміткова Конотопської округи, який знає багато старих пісень [7, с. 106-107]. Цікава й інформація про пошуки бандури, яка б задовольнила співака Власка та мала велику кількість струн із відповідною тональністю.

Усі ці статті, які писав О. Малинка про кобзарів, були створені на основі особистих зустрічей з ними. Подібним чином була написана дослідження і про кобзаря *Дем'яна Гавриловича Симоненка*, про якого вчений-фольклорист знав і писав ще 1903 р., але зустрівся лише у серпні 1928 р. І ця зустріч була теплою, наштотувала на відверту розмову. Дослідник довідався, що Дем'ян Симоненко народився сліпим 1 листопада 1872 р. в селі Стильному Сосницького повіту. До 17 років жив удома, а потім пішов до старця Грицька Дубини у село Лакнисте Чернігівського повіту вчитися співати псалми. Але Г. Дубина не вмів грати, тож і Д. Симоненко, старцюючи з ним, лише співав [7, с. 123].

Проте доля хлопцю усміхнулася, він довідався про існуючі бригади кобзарів та лірників і звернувся до кобзаря Андрія Гайденка, що проживав у селі Синявка Сосницького повіту, навчити його грати на бандурі. Так Дем'ян став кобзарем з невеликим репертуаром побутових і сатиричних пісень. Зустрівшись з бандуристом Кравченком, юнак поповнив свій репертуар думами, яких чимало знав учень першого бандурист Гойденко. Після цього Дем'ян Симоненко одружився, мав семеро дітей. Деякі зі них і були його поводитирями, їздили з ним до Києва, Ніжина, Кролевця, Глухова. Конотопа. Як свідчив сам бандурист, по менших містах заробітки були кращі, там кобзарі рідко бували і ними більше цікавилися [7, с. 123].

Так О. Малинка під час цієї зустрічі довідався і про репертуар бандуриста і записав від нього «Невольницький плач», «Дума про козака-бандуриста», «Похорони Шевченка», «Пугач», «Забіліли сніги» (бурлацька), «Конопельки», хоча Дем'ян Симоненко знав їх значно більше. Це й популярні думи про Морозенка, Саву Чалого, «Гей, Україно, наша рідна мати» та інші. Бандурист з глибокою повагою ставився до особистості Тараса Шевченка і своєму репертуарі мав декілька пісень, серед них ще й «Зійшов місяць» (на смерть поета), «Сподівалися Шевченка» (вірш М. Максимовича), «На високій дуже кручі» (про похорон Шевченка) та інші. Були в репертуарі Д. Симоненка псалми та сатиричні й побутові пісні [7, с. 124].

Відвертість бесіди О. Малинки зі своїми співрозмовниками давала можливість з'ясувати факти про участь кобзарів у Археологічному з'їзді в Чернігові, реабілітувати кобзаря Т. Пархоменка, який не виступав на цьому форумі через те, що їздив додому, а не напився, як про це писав у своїй статті дослідник В. Данилов [7, с. 124].

Була піднята ще одна важлива проблема: ставлення міліції до кобзарів у 1920-х роках, які були пов'язані із забороною їм співати і грати. Як з'ясувалося пізніше, це були перші кроки до повної заборони виступів кобзарів, бандуристів, лірників у 1930-х роках, які завершилися розстрілами співців.

Зустріч у Києві О. Малинки з лірником Антоном Іваницьким дала можливість досліднику надрукувати невеличку довідкову статтю про долю цього народного співця та його невеликий репертуар [7, с. 128].

Як бачимо, інтерес О. Малинки як дослідника народної творчості був особливо близьким до тем життя й творчості кобзарів, бандуристів, їхнього репертуару. Безпосередні зустрічі зі співцями давали можливість дослідникові проникати у їх життєву та творчу долю. Усі статті побудовані за однією схемою, але в кожній із них знаходимо щось нове про творчість кобзарів та бандуристів, їхній репертуарі, виконавську майстерність. Завдяки О. Малинці в історії української культури навечно залишилися імена народних співців.

Список використаних джерел та літератури:

1. Виноградський Ю. Кобзар П.В. Кулик (замітка). *Етнографічний вісник*. 1926. Книга 3. С. 64-67.
2. Малинка А. Кобзарь Петро Гарасько и Лирник Максѣм Прыщенко. *Киевская старина*. Т. XLII. Киев, 1893. Сентябрь. С. 441-450.
3. Малинка А. Лирник Ананий Гомынюк. *Киевская старина*. Киев, 1898. Т. LIII. С. 1-8.
4. Малинка А. Лирник Андрий Корниенко. *Киевская старина*. Киев, 1895. Т. L. Июль. С. 59-64.
5. Малинка А. Лирник Евдоким Мыкитовыч Мокровиз. *Киевская старина*. Киев, 1894, сентябрь, том XLVI. С. 434-444.
6. Малинка А. Прокоп Дуб, переходный тип кобзаря. *Этнографическое обозрение*. 1892. №1. Кн. XII. С. 164-178.
7. Малинка О. Кобзарі С. Власко та Д. Симоненко й лірник А. Іваницький; їхній репертуар. *Первісне громадянство та його пережитки на Україні*. Упоряд. Грушевська К. 1929, Вип. 1. С. 105-128.
8. Самоїленко Г.В., Самоїленко О.Г. Ніжинська вища школа в життєвих та творчих долях її випускників. Т.1. (1820-1920). Ніжин, 2020. 368 с.
9. Самоїленко Г.В., Самоїленко О.Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин, 2005. 420 с.
10. Самоїленко Г.В. Вчені-філологи Ніжинської вищої школи. Біобібліографічний покажчик. Ніжин, 1993. 336 с.

References:

1. Vynohradskyy, Yu. (1926). *Kobzar P.V. Kulyk (zamitka)* [Kobzar P.V. Kulyk (A Note)]. *Etnohrafichnyi visnyk*. Book 3, S. 64-67. [in Ukrainian].
2. Malynka, A. (1893). *Kobzar Petro Harasko i Lirnyk Maksym Pryshchenko* [Kobzar Petro Harasko and Lirnyk Maksym Pryshchenko]. *Kiyevskaya starina*. Vol. XLII. September. Kyiv. S. 441-450. [in Russian].
3. Malynka, A. (1898). *Lirnyk Ananiy Gomyniuk* [Lirnyk Ananii Homyniuk]. *Kiyevskaya starina*. Vol. LIII. Kyiv. S. 1-8. [in Russian].
4. Malynka, A. (1895). *Lirnyk Andriy Korniyenko* [Lirnyk Andrii Kornienko]. *Kiyevskaya starina*. Vol. L. July. Kyiv. S. 59-64. [in Russian].
5. Malynka, A. (1894). *Lirnyk Yevdokim Mykitovych Mokroviz* [Lirnyk Yevdokym Mykytovych Mokroviz]. *Kiyevskaya starina*. Volume XLVI, September. Kyiv. S. 434-444. [in Russian].
6. Malynka, A. (1892). *Prokop Dub, perekhodnyi tip kobzarya* [Prokop Dub, the Transitional Type of Kobzar]. *Etnograficheskoye obozreniye*. №1. Book. XII. S. 164-178. [in Russian].
7. Malynka, O. (1929). *Kobzari S. Vlasko ta D. Symonenko y lirnyk A. Ivanytskyi; yikhniy repertuar* [Kobzars S. Vlasko, D. Symonenko and lirnyk A. Ivanytskyi: Their Repertoire]. *Pervisne hromadianstvo ta yoho perezhytky na Ukraini – Primal Citizenship and Its Remains in Ukraine*. Ed. Hrushevska K., Iss. 1. S. 105-128. [in Ukrainian].
8. Samoilenko, H.V., Samoilenko, O.H. (2020). *Nizhynska vyshcha shkola v zhyttievykh ta tvorchykh doliakh yii vypusknnykiv* [Nizhyn Higher School in Life and Creative Destines of Its Graduates]. Vol.1. (1820-1920). Nizhyn, 368 s. [in Ukrainian].
9. Samoilenko, H.V., Samoilenko, O.H. (2005). *Nizhynska vyshcha shkola: storinky istorii* [Nizhyn Higher School: Pages of History]. Nizhyn, 420 s. [in Ukrainian].
10. Samoilenko, H.V. (1993). *Vcheni-filolohy Nizhynskoi vyshchoi shkoly. Biobibliohrafichnyi pokazhchyk* [Philologists of Nizhyn Higher School. Biobibliographical Index]. Nizhyn, 336 s. [in Ukrainian].